

การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน: การสืบสานประเพณีลอยกระทง ของตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี*

EDUCATION AND COMMUNITY DEVELOPMENT FOR SUSTAINABILITY: THE CONTINUATION OF THE LOY KRATHONG TRADITION OF BERK PHRAI SUB- DISTRICT, CHOM BUENG DISTRICT, RATCHABURI PROVINCE

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์*

Nipawan Charoenlak

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author Email: ncharoenlak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้นำเสนอข้อค้นพบเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน: การสืบสานประเพณีลอยกระทงของตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี ในการศึกษาชุมชนท้องถิ่นเป็นกระบวนการศึกษาธรรมชาติของสังคมฐานรากเพื่อทำความเข้าใจถึงธรรมชาติการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน โดยการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านประเพณีลอยกระทงของตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี ในปัจจุบันตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จะต้องดำเนินการอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ ต้องพิจารณาถึงความสมดุลของสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ในการดำเนินการพัฒนาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และต้องส่งเสริมแนวคิดของความเป็นธรรมระหว่างหญิงกับชาย สังคมที่เป็นธรรม และสันติสุข สิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่หลากหลาย และการแก้ปัญหาความยากจน ในเนื้อหาบทความนี้ได้รวบรวมการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนโดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาและจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน ได้แก่ 1) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่น 2) สนับสนุนส่งเสริม และอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ 3) จัดการความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นองค์ความรู้ให้กับชุมชน 4) พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) สนับสนุนกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินการกิจกรรมสาธารณะในชุมชน ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต้นทุนเป็นเอกลักษณ์และวิถีของความเป็นไทย ภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ ควรอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์เพื่อให้ดำรงอยู่กับสังคมไทย เป็นเครื่องบ่มเพาะชุมชนและสังคมให้ดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข รวมทั้งให้ความสำคัญกับศักยภาพและความต้องการของพื้นที่เป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนาที่ยั่งยืน, การพัฒนาชุมชน, การสืบสาน, ประเพณีลอยกระทง

Abstract

This academic article presents the findings on the Education and Community Development for Sustainability: The continuation of the Loi Krathong tradition of Berk Phrai Sub-District Chom Bueng District, Ratchaburi Province. In the study of local communities, it is a process of studying the nature of grassroots societies in order to understand the nature of the way of life of members of the community. By carrying on the local culture through the Loi Krathong tradition of Berk Phrai Subdistrict, Chom Bueng District, Ratchaburi Province At present, Berk Phrai Subdistrict, Chom Bueng District, Ratchaburi Province In order for sustainable development to occur, at least 2 issues must be taken: the balance of the environment, society and economy must be considered in developing and improving the quality of life and to promote the concept of fairness between women and men Fair and Peaceful Society Human Rights Environmental Conservation and Restoration multicultural and poverty alleviation. In the content of this article, we collect the inheritance of community culture by using traditions and cultures as the basis for developing and managing education to develop local communities towards sustainability such as: 1) collaborate with local educational institutions, 2) support, promote and facilitate community members to learn, 3) manage local cultural knowledge to provide knowledge to the community, 4) develop activities to promote lifelong learning, and 5) support community organizations to carry out public activities in the community. It can be regarded as a local culture that has a unique cost and a way of being Thai. The government sector and various agencies should preserve, inherit, and create in order to co-exist with Thai society. It is an incubator for communities and society to live happily. Including giving importance to the potential and needs of the area. to achieve real results for the community.

Keywords: Sustainability Development, Community Development, Inheritance, Loi Krathong Festival

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งถือว่า เป็นกฎหมายนำมาสู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์และการปฏิรูปการศึกษาของสังคมไทยในหลาย ๆ ด้านได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวางทั่วถึงทุกสภาพทุกสถานการณ์ ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ซึ่งเป็นความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดมาจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจและวัฒนธรรม หรืออาจจะเกิดได้จากประสบการณ์ในการทำงาน การประกอบอาชีพ และการเรียนรู้จากธรรมชาติ (ธีรศักดิ์ อุปรมัย อุปไมยอริชัย และคณะ, 2563) การศึกษาถึงวิถีชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้เข้าใจถึงความต้องการจำเป็นและการออกแบบสู่ความร่วมมือในการทำงานมิติอื่น ๆ ได้อย่างสมดุล สอดรับกับความต้องการของชุมชน และทำให้เกิดความยั่งยืนได้ การศึกษาชุมชนท้องถิ่นเป็นกระบวนการศึกษาธรรมชาติของสังคมฐานรากเพื่อทำความเข้าใจถึงธรรมชาติการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ แล้วยังเป็นการทำความเข้าใจว่าทำไมเหตุใดชุมชนจึงได้มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบนั้นหรือทำไมถึงไม่ดำเนินชีวิตเหมือนกับที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงหรือแตกต่างกันโดยใช้การวิเคราะห์กระบวนการกระทำเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (understanding) จากนั้นนำมาคาดการณ์ (prediction) และนำไปสู่

การควบคุม (controlling) ทั้งนี้เพื่อให้กระทำพฤติกรรมตามที่ต้องการและทั้งสามหลักของความสามารถนี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ทำงานในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน (สุรพล พยอมแย้ม, 2556) บนพื้นฐานของสังคมไทยที่มีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย การให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนที่เป็นการบูรณาการทั้งด้านการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ การเสริมพลังอำนาจด้านการสืบสานและต่อยอดเชิงการพัฒนาจากสังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นชนบททุกแห่งทุกส่วน โดยสร้างการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการดำเนินการและกระตุ้นให้เกิดการริเริ่มจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่เอง การเชื่อมประสานกับหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สถานศึกษาระดับพื้นฐาน หรือมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาส่วนภูมิภาค แนวคิดนี้การพัฒนาชุมชนบนฐานความร่วมมือนี้จะเป็นแนวทางการพัฒนาที่เสริมสร้างให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน และมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน กล่าวคือ เกิดการสอดรับแนวคิดหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน 2 กระแส ได้แก่ กระแสที่หนึ่ง เน้น การพัฒนา คู่กับ สิ่งแวดล้อม แนวคิดกระแสที่สอง เน้น การพัฒนา คู่กับ วัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จะต้องดำเนินการอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ จะต้องพิจารณาถึงความสมดุลของสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ในการดำเนินการพัฒนาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และจะต้องส่งเสริมแนวคิดของความเป็นธรรมระหว่างหญิงกับชาย สังคมที่เป็นธรรม และสันติสุข สิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่หลากหลาย และการแก้ปัญหาความยากจน (พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2553)

บริบทของพื้นที่ตำบลเบิกไพรตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เป็นตำบลหนึ่งใน 6 ตำบลของอำเภอจอมบึงตามการแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาค ซึ่งพื้นที่ของตำบลเบิกไพรเชิงกายภาพแล้วพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของตำบลมีพื้นที่ห่างจากที่ว่าการอำเภอจอมบึงระยะทาง 5 กิโลเมตร ออกไปทางทิศตะวันตกใช้ระยะเวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 8-10 นาที และที่ตั้งตำบลห่างจากเขตพื้นที่จังหวัดราชบุรีทั้งหมดคิดเป็นระยะทาง 39 กิโลเมตร โดยใช้ระยะเวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ใช้เวลาประมาณ 45 - 50 นาที ตามเวลาการสัญจรตามปกติ ภาพรวมของพื้นที่มีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่ตำบลทั้งหมดคิดเป็น 105.60 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 65,998 ไร่ ปัจจุบันตำบลเบิกไพรมีหมู่บ้านที่อยู่ในการปกครองจำนวน 11 หมู่ รวมประมาณ 6,072 คน แบ่งออกเป็นชาย จำนวน 3,028 คน (49.87) หญิง 3,044 คน (50.13) ครุฑเรือนทั้งหมด 1,856 ครุฑเรือน และด้านการนับถือศาสนาของชุมชนนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 90 นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 8 และศาสนาอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 2 จากการประเมินสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2561 - 2565) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพรได้ทำการประเมินสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องพบว่ามิติด้านสังคมและวัฒนธรรมพบว่าศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันแม้จะยังคงมีอยู่แต่ยังขาดการสืบสานให้กับลูกหลานรุ่นใหม่ซึ่งอาจจะทำให้ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ อาจสูญหายไปได้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพร, 2565) การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่ทางท้องถิ่นให้ความสำคัญ

วัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีของสังคมไทยเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการสร้างความร่มเย็นและส่งผลให้ประเทศชาติสงบสุขได้ ในสถานการณ์ปัจจุบันวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมไทยโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่หันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ ยอมรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ขณะที่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่มีน้อยมาก ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม จึงมีผลต่อการเสื่อมถอยทางจริยธรรมและวัฒนธรรมซึ่งจะนำไปสู่ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ตามมา (พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2553) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน: การสืบสานประเพณีลอยกระทงของตำบลเบิกไพร อำเภอจอมบึง

จังหวัดราชบุรี ได้แก่ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชน การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น: ประเพณีลอยกระทงวันเพ็ญเดือน 12 ซึ่งเห็นว่าประเพณีลอยกระทงเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นทุนประสบการณ์และแบบแผนที่เป็นรากฐานที่สำคัญของชุมชน เนื่องจากเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต การดำรงชีพ ความคิด ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ ที่อยู่ภายในชุมชน จารีตและประเพณี พิธีกรรม และรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ของชุมชน บทความนี้มุ่งนำเสนอประสบการณ์การสืบสานวัฒนธรรมชุมชนของตำบลเบิกไพร อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เพื่อให้เป็นสารสนเทศและองค์ความรู้ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยต่อไป ซึ่งได้รวบรวมนำเสนอในบทความนี้

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2549) และการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังจะเห็นได้จากพลเมืองของนานาประเทศที่ได้รับการศึกษาจะเป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี และประเทศที่มีพลเมืองได้รับการศึกษาที่ดีจะเป็นประเทศที่มีความเจริญกว่าประเทศที่มีการศึกษาที่ไม่ดี ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงการศึกษาไว้ว่าหมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545) นอกจากนี้ แล้วการศึกษายังมีความหมายรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ ศีลธรรม คุณค่า และความเข้าใจต่าง ๆ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตเพื่อให้เด็กและผู้ใหญ่มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมและแนวคิดต่าง ๆ ตามธรรมชาติ พร้อมทั้งมีทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการสื่อสาร (UNESCO, 2022) การศึกษาเป็นเครื่องมือให้ความรู้ ความคิด ช่วยให้ผู้มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ มองเห็นคุณค่าและความงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความรู้ที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ (จินตนา สุขเจ้านันท์, 2556)

การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน ประเทศจะมีการพัฒนาหรือไม่พัฒนาเกิดจากระบบการศึกษาของประเทศนั้น ๆ องค์การสหประชาชาติได้ระบุความสำคัญของการศึกษาไว้ว่าการศึกษานั้นนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญของการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนนั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายในการที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากระบบการพัฒนา การมีทักษะ และพฤติกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการบูรณาการสู่การเรียนรู้ในทุกสาขาวิชา (Ontario Learning for Sustainability Partnership (OLSP), 1996) ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองของประเทศทุกคนโดยเฉพาะประเด็น “การพัฒนาที่ยั่งยืน” จะต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการพูดคุย สนทนา และโต้แย้งเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนระหว่างสมาชิกทุกคนในชุมชนและสังคม หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา สมาคม ชมรม และพื้นที่อื่น ๆ ที่มีประชาชนอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่จำเป็นในการสร้างสรรค์อนาคตที่ดีบนพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะต้องประกอบด้วย 3 เสาหลัก (UNESCO, 2022) ประกอบด้วย (1) ด้านสิ่งแวดล้อม ให้มีความตระหนักในความจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (2) ด้านสังคม ให้มีความเข้าใจในสถาบันทางสังคมและบทบาทของสถาบันทางสังคมในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา และ (3) ด้านเศรษฐกิจ ให้มีความรู้สึกรักหวงแหน มีไหวพริบ และมีความสามารถในการตอบสนองต่อข้อจำกัดและศักยภาพของความเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อสังคมและ

สิ่งแวดล้อม ซึ่งในส่วนด้านผลลัพธ์ของการศึกษาเรียนรู้ที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้นควรประกอบด้วย 4 ด้าน (Ontario Learning for Sustainability Partnership (OLSP), 1996) ประกอบด้วย (1) ผลลัพธ์ด้านสิ่งแวดล้อม (2) ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจ (3) ผลลัพธ์ด้านสังคม และ (4) ผลลัพธ์ด้านการคิดเชิงระบบ

วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชน

คำว่า “ชุมชน” มีความหมายที่หลากหลายครอบคลุมถึงมิติต่าง ๆ ทั้งในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ด้วยเหตุที่มนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่โดยลำพังคนเดียวหรืออยู่อย่างโดดเดี่ยวเฉพาะตนเองหรือครอบครัวของตนเองได้ มนุษย์จึงมีธรรมชาติการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หมู่คณะ ชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพึ่งพาอาศัยกันและกัน และจัดการชีวิตร่วมกัน (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556) ชุมชนอาจมีความหมายรวมถึงการเป็นกลุ่มที่มีจิตสำนึกในเอกลักษณ์ส่วนรวม โดยผ่านปทัสถานทางพฤติกรรมและจิตพิสัย คุณค่า และแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน (Getzels, Jobob W., 1958) โดยสามารถแบ่งลักษณะของชุมชนออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่ (1) ชุมชนท้องถิ่น (Local Community) เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน หรือ แต่ละอาณาบริเวณ เช่น หมู่บ้าน หรือชุมชนสถานศึกษา (School Community) (2) ชุมชนบริหาร (Administrative Community) เกิดขึ้นในเอกลักษณ์ที่กำหนดขึ้นโดยเฉพาะในทางการเมือง หรือการปกครอง เช่น ประเทศ เมือง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น (3) ชุมชนสังคม (Social Community) เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมเฉพาะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งไม่จำกัดโดยอาณาเขตของชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนการบริหาร เช่น ชุมชนเพื่อนที่ร่วมสถาบันกันมาก่อน เป็นต้น (4) ชุมชนเครื่องมือ (Instrumental Community) เกิดขึ้นโดยผ่านกิจกรรม และปฏิสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อมกับบุคคลอื่นซึ่งมาอยู่ในสถานศึกษาที่เดียวกันเพื่อเป้าหมายร่วมกัน เช่น กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ กลุ่มครูที่รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนการศึกษา (Educational Community) สมาพันธ์ครู และชุมชนการสาธารณสุข เป็นต้น (5) ชุมชนเชื้อชาติ (Ethnic Community) เกิดขึ้นโดยความผูกพันทางเชื้อชาติ หรือ เศรษฐกิจสังคมโดยเฉพาะ เช่น ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนไทยมอญ ชุมชนชาวไทยมุสลิม เผ่าชุมชนคนร่ารวย เป็นต้น (6) ชุมชนร่วมอุดมการณ์ (Ideological Community) เกิดขึ้นในชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ แนวคิด และสังคมการเมืองโดยเฉพาะ ซึ่งคาบเกี่ยวเข้าไปในชุมชนอื่น ๆ ทั้งห้าประเภท เช่น ชุมชนชาวพุทธ ชุมชนชาวมุสลิม ชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนสังคมนิยม และชุมชนนิยม เป็นต้น

การเข้าใจถึงลักษณะความเป็นชุมชนในมิติต่าง ๆ จะทำให้นักพัฒนา นักการศึกษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาจะสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และออกแบบกระบวนการพัฒนาได้อย่างถูกต้องและตรงกับความต้องการของชุมชนได้ ทั้งนี้การเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนภายใต้แนวคิด “การระเบิดจากข้างใน” เป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการเสริมพลังอำนาจที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทานถึงการพัฒนาว่าพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นที่การพัฒนาคน แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการมุ่งพัฒนาชุมชนให้อยู่รอด พอมีพอกินเข้มแข็ง (ผู้จัดการออนไลน์, 2565) และมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นจุดเริ่มต้น การรู้ถึง “ภูมิสังคม” กล่าวคือ การรู้ถึงภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน หรือตามนัยหนึ่ง คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ภาษาท้องถิ่น เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) การรับรู้ถึงภูมิสังคมเป็นการ “เข้าใจ” ถึงพื้นฐานที่เป็นปัญหาหรือต้นทุนสิ่งดีจากนั้นจะนำไปสู่การ “เข้าถึง” ชุมชนหรือท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง และจะนำไปสู่ “การพัฒนา” ในที่สุด

วัฒนธรรมท้องถิ่นนับว่าเป็นทุนประสพการณ์และแบบแผนที่เป็นรากฐานที่สำคัญของชุมชนและประเทศชาติ เนื่องจากเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต การดำรงชีพ ความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ ที่อยู่ภายในชุมชน จารีตและประเพณี พิธีกรรม และรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ของชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ภาครัฐได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ดังจะปรากฏเห็นตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 3, 5 และ 9 มาตรา 289 ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และรวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของท้องถิ่น (สุชาติ เถาทอง, 2544) นอกจากนี้ ยังได้ระบุแนวทางการจัดการศึกษาตามมาตรา 23 ข้อ (3) ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2542) จากแนวคิด เอกสาร และความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นต้นทุนที่เป็นเอกลักษณ์และวิถีของความเป็นไทย ภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ จะต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ สืบสาน และสร้างสรรค์เพื่อให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทย และเป็นเครื่องบ่มเพาะชุมชนและสังคมให้ดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น: ประเพณีลอยกระทงวันเพ็ญเดือน 12

บริบทพื้นที่และต้นทุนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

บริบทของอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่ชายแดนของจังหวัด มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของชาติโดยโดยเฉพาะการเป็นพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทย นอกจากนี้แล้วยังมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับการสงครามของประเทศไทยเนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นเส้นทางของการเคลื่อนทัพทั้งฝั่งประเทศไทย และประเทศพม่ามาตั้งแต่อดีตสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากนี้ตามเอกสารประวัติอำเภอพบว่าพื้นที่อำเภอจอมบึงเป็นพื้นที่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงเสร็จประพาส 2 ครั้ง (พ.ศ.2416 และ พ.ศ.2438) โดยครั้งที่สองได้ทรงเสด็จประพาสถ้ำมูจินทรในเขากลางเมืองและได้พระราชทานนามใหม่ว่า “ถ้ำจอมพล” และมีพระบรมมหาราชนามภิไธย จปร. 114 ปรากฏหน้าปากทางเข้าถ้ำจนถึงปัจจุบัน และในปีพุทธศักราช 2499 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จมาพื้นที่อำเภอจอมบึงและได้ทรงจารึกพระปรมาภิไธยย่อ ว่า “ภปร. 1 มิ.ย.99” ณ บริเวณทางเข้าถ้ำจอมพล ประวัติของพื้นที่อำเภอจอมบึงมีความเกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจของราชวงศ์ เป็นต้นทุนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนที่สร้างความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และสถานที่ต่าง ๆ ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวทั่วไปได้เข้ามาศึกษาถึงในปัจจุบัน ดังปรากฏตามคำขวัญของอำเภอว่า “ถิ่นคนดี มีจริยธรรม การศึกษาราชภูมิกำลังถ้ำจอมพล”

การสืบสานประเพณีลอยกระทง: การจัดการและการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพรในฐานะหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลเบิกไพรเป็นพื้นที่มีต้นทุนศักยภาพทั้งในด้านความเชื่อ ธรรมชาติ การเกษตรที่ทันสมัย รวมถึงมีแนวทางการบริหารจัดการองค์กรใหม่ ๆ ดังจะเห็นได้คำขวัญของตำบลว่า “ศาลเจ้าแม่ศักดิ์สิทธิ์ เปรตพิศถ้ำงามเขาคันหอก บ่งบอกเป็นตำบลนาร่อง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แหล่งผลิตชาเขียวใบหม่อน ลือกระชอนโกชนพันธุ์ดี มากมีวัฒนธรรม เลิศล้ำการพัฒนา รู้คุณค่าผู้สูงอายุ” การสืบสานประเพณีลอยกระทงซึ่งได้มีการจัดเมื่อวันที่ วันที่ 6 และ 8 พฤศจิกายน 2565 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพร วัตถุประสงค์สำคัญ คือ การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมและวิถีวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมที่สำคัญ คือ แข่งขันวอลเลย์บอล 11 หมู่บ้าน วันที่ 8 พฤศจิกายน 2565

การจัดกีฬาพื้นบ้าน และกิจกรรมทางน้ำ แข่งขันวอลเลย์บอล รอบชิง ขบวนแห่กระทง มวยไทย และการจัดขบวน รำวงร่อนแห่กระทง สามารถสรุปการจัดการในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ ดังนี้

1.การดำเนินการ

1.1 ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ตำบลเบิกไพร และสร้างการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทั้งการจัดเตรียมกระทง การขบวนแห่ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจ นอกจากนี้แล้วยังมีคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงในการให้บริการทางวิชาการและการร่วมเป็นกรรมการตัดสินขบวนแห่ของแต่ละหมู่บ้าน

1.2 สนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ ประเพณีลอยกระทงเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รับรู้และประชาชนให้ความสนใจทั้งในด้านความเชื่อ การแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติโดยเฉพาะแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงการเกษตร และเป็นประเพณีบูชาพระรัตนตรัยในวันเพ็ญเดือน 12 ตามวิถีชาวพุทธ การออกแบบกิจกรรมประชาสัมพันธ์ การเชื้อเชิญและเปิดกว้างให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมได้แสดงให้เห็นถึงการสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ดังจะเห็นได้จากทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่ตำบลเบิกไพร ทุกหน่วยราชการ และภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทุกภาคส่วน

1.3 จัดการความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นองค์ความรู้ให้กับชุมชน วันเพ็ญเดือน 12 เสมือนเป็น “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” ของกิจกรรมชุมชน เนื่องจากเป็นวาระสำคัญตามเทศกาลบุญประจำปีของชุมชน การประชาสัมพันธ์และรณรงค์ผ่านสื่อต่าง ๆ และส่งเสริมให้พัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นไปเพื่อความบันเทิง และการแสดงออกถึงประเพณีวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การจัดขบวน การฝึกซ้อมเตรียมพร้อมของนักกีฬา เป็นต้น ทั้งหมดล้วนเป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เป็นวิถีความเชื่อ เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในวิถีการปฏิบัติ (Tacit Knowledge) ออกมาเป็นความรู้เชิงประจักษ์ (Explicit Knowledge) ผ่านการแสดงออกถึงกิจกรรม การละเล่น การสื่อสาร เป็นต้น

1.4 พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต บนพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการสืบสานวัฒนธรรมนั้นถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยมุ่งเน้นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน การใช้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการเรียนรู้ว่าเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นกับชุมชน นอกจากนี้ การออกแบบกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดกับชุมชน คือ การสร้างความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ออกแบบไว้แล้ว

1.5 สนับสนุนกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินการกิจกรรมสาธารณะในชุมชน ความเป็นชุมชน (community) คือ การรวมกลุ่มของผู้คนเพื่ออยู่ร่วมกันและสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมหรือการสร้างชุมชนเป็นชุมชน วิสาหกิจ กลุ่มเกษตร กลุ่มแม่บ้าน รวมถึงการสนับสนุนให้เยาวชนรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชื่นชอบ หรือสร้างรายได้ให้กับกลุ่มหรือชุมชนเอง ทั้งหมดเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ องค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพรมีการส่งเสริมกลุ่มต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน

2. การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญโดยได้สะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบ 4 มิติ ดังนี้

2.1 มิติด้านองค์คติ (Concept) ประเพณีลอยกระทงเป็นความเชื่อพื้นฐานคนไทยในการแสดงความกตัญญูต่อธรรมชาติ โดยเฉพาะ “แม่น้ำ” ที่ถือเป็นสายเลือดในการหล่อเลี้ยงผืนดินและการประกอบอาชีพซึ่งส่วนมากประชาชนพื้นที่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนา ปลูกข้าว ทำไร่ อ้อย ข้าวโพด นอกจากนี้ก็มีประกอบอาชีพส่วนตัว และรับจ้างทั่วไป ประเพณีลอยกระทงด้านความเชื่อแล้วจึงเป็น

แสดงความกตัญญูต่อธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วยังเป็นช่วงเวลาการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัยเนื่องในวันเพ็ญเดือน 12 ตามวิถีชาวพุทธ

2.2 มิติด้านองค์พิธีการ (Usage) ประชาชนพื้นที่ตำบลเบิกไพรซึ่งร้อยละ 90 เป็นพุทธศาสนิกชน การดำเนินชีวิตยังเป็นวิถีชาวพุทธ มีการทำบุญตักบาตร รักษาศีลวันพระ การเข้าวัดปฏิบัติธรรมในวันเทศกาลเข้าพรรษา รวมถึงประกอบพิธีกรรมตามวันสำคัญทางพุทธศาสนาเพื่อเป็นการบูชาพระรัตนตรัย ประเพณีลอยกระทง นอกจากจะเป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมตามความเชื่อแล้วยังมีการแสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น การรณรงค์การแต่งกายตามวิถีชาวมอญ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ การประกอบอาหารพื้นถิ่น การออกร้านขายสินค้าของชุมชน เป็นต้น

2.3 มิติดังกล่าว (Association or Organization) การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น พื้นที่ตำบลเบิกไพรมีองค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพร (อบต.) เป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการ และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีองค์กรต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายในพื้นที่อยู่แล้ว ได้แก่ สถานศึกษามีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 2 แห่ง เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา (ขยายโอกาส) 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง (รพ.สต.) กำนันและผู้ใหญ่บ้านจาก 11 หมู่บ้าน และสถาบันทางการศึกษาชั้นสูง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ในการให้การสนับสนุนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นตามบทบาทหน้าที่ โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้ประสานงานและขอความร่วมมือตามบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.4 มิติด้านองค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) สิ่งที่มีส่วนให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจากประเพณีงานลอยกระทงเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ การแต่งกาย การประกวดกระทง การจัดขบวนแห่ กิจกรรมการแข่งขันเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและกีฬาเพื่อสร้างความบันเทิงให้กับชุมชน ประกอบด้วย แข่งขันวอลเลย์บอล 11 หมู่บ้าน การแข่งกีฬาพื้นบ้าน กิจกรรมทางน้ำ ขบวนแห่กระทงพร้อมประกวด การแข่งขันมวยไทย และรางวัลขบวนกระทง โดยกิจกรรมต่าง ๆ จะมีการประชาสัมพันธ์ทั้งระดับอำเภอ และระดับจังหวัดเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรม สามารถสรุปให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนในมิติการศึกษา

มิติการศึกษา & SDGs	ลักษณะกิจกรรม	มิติการพัฒนาชุมชน
1. การพัฒนาด้านสังคม		
	การประชุมระดมสมองเตรียมงาน รูปแบบกิจกรรม การเตรียมกิจกรรม การขอความร่วมมือผู้นำทั้ง 11 หมู่ และองค์กรภาครัฐและเอกชน	- ความต้องการของชุมชน - การมีส่วนร่วม - การพึ่งพาตนเอง
2. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ		
	จัดสรรงบประมาณในการจัดงาน การจัดการกิจกรรมต่าง ๆ รางวัล การออกร้านขายสินค้า	- คุณธรรมความพอเพียง - การเรียนรู้ร่วมกัน - การบริหารจัดการ
3. การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม		
	รณรงค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การตกแต่งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้วัสดุธรรมชาติเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึกในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม การเตรียมเก็บขยะหลังการจัดงานให้มีความสะอาดเรียบร้อย	- การรวมกลุ่ม - การมีผู้นำ - การบริหารจัดการ - จิตสำนึกประชาคม

3. ปัจจัยความสำเร็จในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคระบาดโควิด-19 องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นองค์กรระดับท้องถิ่นหลักของพื้นที่ในการจัดกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการกิจกรรมได้ตามประกาศของภาครัฐ แต่หลังจากสถานการณ์ได้คลี่คลายทำให้สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือจากหลายภาคส่วนและได้ดำเนินการกิจกรรมโดยเฉพาะประเพณีลอยกระทงได้ตามที่กำหนดไว้ ปัจจัยสนับสนุนและส่งเสริมให้สามารถดำเนินการสำเร็จ มีดังนี้

3.1 ประเพณีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การเข้าใจถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่นและประเพณีและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งจะทำให้ทราบถึงความต้องการของประชาชนว่ามีความสนใจในประเพณีและกิจกรรมใดจากนั้นนำมาเป็นข้อมูลเพื่อวางแผน ประชาสัมพันธ์ และดำเนินการตามที่ได้วางแผนเอาไว้เป็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนมากที่สุด

3.2 การวางแผนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์กิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นบทบาทของคณะทำงานที่มีการวางแผนการทำงานตั้งแต่การพัฒนาโครงการเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานการขอความร่วมมือหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม การออกแบบเพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ได้นำเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมมาจัดแสดงทั้งผ่านเครื่องแต่งกาย การละเล่น เป็นต้น

3.3 การสื่อสารและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยอาศัยกลไกของหน่วยงานในท้องถิ่นในการประชาสัมพันธ์ กระตุ้น สร้างการรับรู้ และกำหนดการที่ชัดเจน ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วเป็นกิจกรรมที่ประชาชนสนใจและรอคอย เมื่อมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและเข้าถึงประชาชน ส่งผลมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก

3.4 การประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนับว่าเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนมากที่สุด รวมถึงการเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพและคุณภาพชีวิตของชุมชนในพื้นที่และตามภารกิจแล้วการจัดการศึกษา การทำนุบำรุงศาสนา และส่งเสริมวัฒนธรรมถือว่าเป็นภารกิจหลักที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น และโดยสภาพบริบทของพื้นที่ตำบลเบิกไพรเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา คือมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงซึ่งบุคลากรที่มีศักยภาพในการให้บริการวิชาการ และสนับสนุนด้านการวิจัย นอกจากนี้แล้วยังได้รับความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ ทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัดในการสนับสนุนกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี

4. การยกระดับและพัฒนาต่อยอดในอนาคต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นแม้จะเป็นรากฐานที่ดีของชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด วิถีวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่เป็นเครื่องหล่อหลอมเด็กและเยาวชนในรูปแบบใหม่ การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถดำรงอยู่ และเป็นที่น่าสนใจแก่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ จะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นต้องมีการบูรณาการและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความตระหนักและพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงได้

รูปแบบของประเพณีที่คล้ายคลึงกันแต่รายละเอียดของแต่ละกิจกรรมตามความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิตและประสบการณ์ของสมาชิกในชุมชนจะแตกต่างกันไป การวิเคราะห์ถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ละเอียด ลึกซึ้งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการออกแบบและพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนได้ อีกทั้งจะยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเชื่อมโยงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ ได้ด้วย

ภาพที่ 1 ประเพณีท้องถิ่น “ประเพณีลอยกระทง” ตำบลเบ็กไพร

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา สามารถเชื่อมโยงและสรุปได้ตามลำดับ ดังนี้

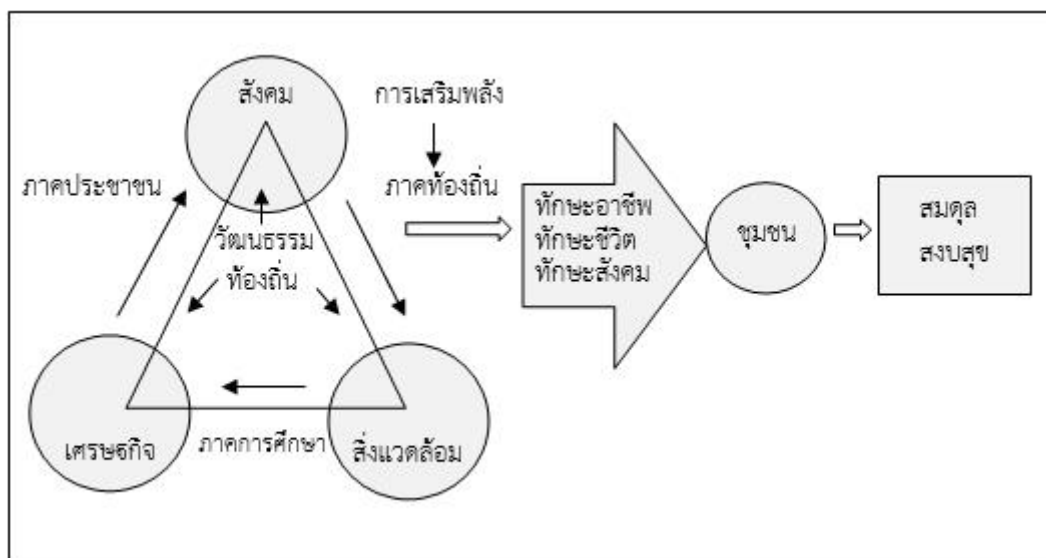
1. วัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture) มีความสำคัญต่อชุมชนเนื่องจากเป็นรากฐานสำคัญของของวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความคิดของสมาชิกในชุมชน ความเชื่อที่มีรูปแบบเฉพาะ ค่านิยม จารีต ประเพณีและพิธีกรรม รวมถึงภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงการสั่งสม ถ่ายทอด และอบรมกล่อมเกลา (Socialization) สมาชิกในชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงมิติทาง “สังคม” เช่น วิธีการประกอบอาชีพ กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้สู่ลูกหลานแบบรุ่นต่อรุ่น การส่งเสริมการศึกษาในวิถีของชุมชน รวมถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แต่ละชุมชนนับถือ ในมิติด้าน “สิ่งแวดล้อม” จะเห็นได้จากการดำเนินชีวิตแบบพึ่งอาศัยธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรทั้งน้ำ ดิน และระบบนิเวศต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ตามศักยภาพของชุมชนที่อยู่อาศัย และในมิติด้าน “เศรษฐกิจ” ทั้งในด้านการเชื่อมโยงในการประกอบอาชีพ รูปแบบของการบริโภคของชุมชน การนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในชุมชนสำหรับการดำเนินชีวิต เป็นต้น ความเชื่อมสัมพันธ์ต่าง ๆ ในชุมชนมีลักษณะเป็นพลวัตต่อเนื่อง วัฒนธรรมท้องถิ่นจะขับเคลื่อนให้เกิดคุณภาพและครอบคลุมทุกภาคส่วนได้นั้นจะต้องดำเนินการองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คือ “ภาคท้องถิ่น” หรือ “หน่วยงานท้องถิ่น” ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) ในการเข้ามาดูแล จัดทำแผนงาน และสนับสนุนด้านงบประมาณในการขับเคลื่อนให้เป็นรูปแบบ รวมถึงการเชื่อมประสานงานหน่วยงานและหุ้นส่วนต่าง ๆ ขับเคลื่อนงานให้ไปพร้อม ๆ กัน ส่วนที่ 2 คือ “ภาคประชาชน” คือ สมาชิกชุมชนทั้งหมดต้องเห็นเป้าหมายร่วมกัน พร้อมใจที่จะร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีการพัฒนารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม รวมถึงการสืบสานแนวคิด ความเชื่อเพื่อให้สามารถดำเนินงานไปอย่างพร้อมเพรียงกัน และส่วนที่ 3 คือ “ภาคการศึกษา” โดยเฉพาะสถาบันหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นหรือส่วนภูมิภาคที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย หรือสถาบันอุดมศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นต้น ควรจะมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ องค์ความรู้ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการพัฒนาชุมชน ทั้งหมดเป็น 3 ประสานด้านกลไกที่ควรจะทำให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่

2. การเสริมพลังอำนาจชุมชน (Community Empowerment) การเสริมพลังอำนาจจะต้องมุ่งมั่นที่จะจะควบคุมการใช้และจัดสรรประโยชน์ด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตาม 3 องค์ประกอบหลักที่ควรจะเป็นแนวทางการเสริมพลัง คือ “การเสริมพลังทักษะอาชีพ” ทั้งอาชีพที่มีอยู่แล้วแบบดั้งเดิมที่เป็นวิถีของชุมชนให้สามารถต่อยอดและเพิ่มมูลค่าได้

หรืออาชีพที่จะต้องเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้มีช่องทางรายได้เป็นต้นทุนในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ “การเสริมพลังทักษะชีวิต” พื้นฐานที่สำคัญที่สุด คือ “การดำเนินชีวิตแบบสายกลาง” ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือการใช้คุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของศาสนาที่ตนเองนับถือ เช่น หลักเบญจศีลเบญจธรรม เป็นต้น และ “การเสริมพลังทักษะสังคม” มีความหมายรวมถึงการเคารพกติกาของสังคมและชุมชนที่ตนเองดำรงอยู่ การเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง รวมถึงจิตสำนึกที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมนั่นเอง

3. เป้าหมาย คือ สมดุลและความสุข (Balance & Happiness) จุดมุ่งหมายของการการศึกษาและการพัฒนาควรเน้นที่ความสมดุลในการดำเนินชีวิตและสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็น “ทางสายกลาง” ตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทานไว้ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง กล่าวคือ รู้จักประมาณ รู้เหตุรู้ผลถึงการดำเนินชีวิตที่ดี การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเอง ภายใต้เงื่อนไขของการพัฒนาตนเองให้ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา คือ “ความรู้รอบรู้” ทั้งความรู้ที่เป็นทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และทักษะทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมนั่นเอง จากการศึกษา สามารถสรุปการเชื่อมโยงได้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการศึกษาและการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน

สรุป

การศึกษากับการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืนต้องให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจบทบาทของ “การศึกษา” ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของปัจเจกบุคคลเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน สังคม และประเทศชาติ การศึกษา คือ กระบวนการสำคัญในการเรียนรู้เพื่อสร้างความองกามของบุคคลและสังคมผ่าน การถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และภายใต้แนวคิดนี้เอง “วัฒนธรรมท้องถิ่น” นั้นถือว่าเป็นทรัพยากรของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรม และองค์ความรู้ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น “วัฒนธรรมท้องถิ่น” จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในชุมชน จากการศึกษาประสบการณ์การสืบสานวัฒนธรรมชุมชนของ ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่าตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรีมีการสืบสาน

วัฒนธรรมชุมชนโดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา และจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน 5 ข้อ กล่าวคือ ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่น สนับสนุน ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ จัดการความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นองค์ความรู้ให้กับชุมชน พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสนับสนุนกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินการกิจกรรมสาธารณะในชุมชน ทั้งหมดเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาของชุมชนท้องถิ่นที่จะต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ โดยเฉพาะสถาบันทางการศึกษาทั้งระดับพื้นฐานและระดับสูงในพื้นที่ในการเข้าร่วมสนับสนุนองค์ความรู้ รวมถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เป็นแนวทางของบริหารจัดการหุ้นส่วนทางการศึกษา (Educational Partnership) โดยเฉพาะการอิงกับบริบทของพื้นที่ (Context-based approach) ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือทั้งระดับเครือข่าย และความเป็นกลุ่มก้อนของสมาชิกในพื้นที่ และที่สำคัญ คือ จะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนผู้เป็นเจ้าของ และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยั่งยืนได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณปราชญ์ชุมชน บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพร นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมและให้ข้อมูล รวมถึงภาควิชาการในพื้นที่ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ขอบพระคุณคณาจารย์สาขาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงในการลงพื้นที่ภาคสนาม ในการให้คำแนะนำด้านการสังเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเผยแพร่สู่สาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา สุขจรรย์น. (2556). การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21 (Education and Community Development in the 21st Century). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). ชุมชน. สงขลา: บริษัทนาซิลป์โฆษณา จำกัด.
- ธีรศักดิ์ อุปรมัย อุปมัยอิชัย และคณะ. (2563). การบริหารและการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2565). “ระเบิดจากข้างใน”หัวใจแห่งการพัฒนา ในพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ : ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล. เรียกใช้เมื่อ 2 ธันวาคม 2565 จาก <https://mgronline.com/online/section/detail/9590000115284>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2549). การพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์. (2553). การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎามนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุรพล พยอมแย้ม. (2556). จิตวิทยาในงานชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส เจริญการพิมพ์ จำกัด.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเบิกไพร. (2565). ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 21 พฤศจิกายน 2565 จาก <http://www.boegprai.go.th/site>

- Getzels, Jobob W. (1958). Administration as a Social Process, in A. W. Halpin. (ed) Administrative Theory in Education. New York: Macmillan.
- Ontario Learning for Sustainability Partnership (OLSP). (1996). Learning for Sustainability: Essential Outcomes and Classroom Learning Strategies. Toronto: OLSP.
- UNESCO. (2022) . Terminology of adult education. Retrieved September 10, 2022, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032265>.